

Shri Raghunath Temple MSS. Library,
JAMMU

No.

४४३०

Title

लघुचार चतुर्दशी परिशिष्ट

Author

श्री द्विवेदी नारायणः

Extent

७

Age

५

Subject

सूत्र पद्धति.

स्वाचारचतुर्दशीपरिशिष्टम्

धध३०

परिशिष्ट

श्रीगणेशाय नमः॥ अथात आश्विनविधिं व्याख्यास्यामः स्नातः क
 र्मण्यधिकारीति श्रुतेर्नद्यादौ ह्रस्वापामर्गमृदन्तगोमययव
 पुष्पतिलक्षुचवस्त्रामलकान्संस्नानादाय नदीं गत्वारहसि
 कराभ्यां तटं प्रक्षाल्योदकैः संस्नानं कृत्वा कृष्टकं प्रागग्रातुद
 गग्रान्वासंस्थाप्य मृदाहस्तोपादौ च संशोध्य करपादकराशि
 रवास्वासनेषु दर्शनं कृत्वा केशवादिभिर्विधिना च स्नानं कृत्वा
 पुटं विधाय स्नातनं विष्णुं संस्मृत्य मृदोपावी संशोध्य श
 नैर्दर्शनं शिवधामुशलवं नमस्ते॥१॥ अक्षतपुष्पाणि गृही
 त्वा तीक्ष्णमलकाय कल्पां तदह्नोपमं नैरवायनमस्तुभ्यं
 मनुजानां दातुमर्हसि तिनैरवायाध्यं तत्त्वायामीति वक्रणार्थं॥१॥

मगस्त्यः खनमान इति मृत् खननं पावकान् इति च चेन मृ
ति कां पावयित्वा श्वक्रां ते रथक्रां ते विष्णुक्रां ते वसुंधरे। मृ
त्तिके हरमे पापं यन्मया पूर्वसंचितं। उद्धृता सिवराहेण न
ष्टेन शतबाहुना। मृत्तिके हरमे पापं यद्देवं यच्च मानुषमि
ति द्वाभ्यां शिरोनाभिकरौ जंघेपादावेकद्वित्रिपंचत्रिमुष्टि
र्यथाक्रमं नात्ते रूध्रं दक्षिणे न करेणाधो वामेन करेण प्रक्षा
ल्य नाभिजलेनं स्थित्वा निमज्जेत् ॥२२॥ चरुं न इति पादेन
त्रिराचम्य त्रिरस्तूनायम्य माहीद्योरिति मृदं गृहीत्वा क
ष्टेन रजसेति तांस्तूर्यं प्रदर्शयत्योनाष्टथिवातिमृच्छालिका
दनाभि कररुदयगुह्यजंघापादान् पूर्ववन्मृदानुलिप्या

अमग्रं चरंतीनामोषधीनां रसं वने यन्मे रोगं च शोकं च तन्मे
 ददतु गोमयं। अग्रं मग्रं चरंतीनामोषधीनां रसं वने यन्मे रोगं
 च शोकं च तन्मे ददतु मित्रं गोमयं। अग्रं मग्रं चरंतीनामोष
 २ धीनां रसं वने। तासां वृषभपत्नीनां पवित्रं कायशोधनमि
 ति क्षाभ्यां मानस्तौ कश्चिद्विचित्रं च गंधद्वारा मिति वा गोमये नम
 ऊवदनुलिप्य कां जात्वां जात्वा रोहंती परुषः परुषश्चरि। ए
 वानो हूवे प्रतनुस्मदस्त्रे एव शतेन च। या शतेन प्रतनोषि
 स्मदस्त्रे एव रोहसि। तस्या स्ते देवीष्टके विधेः स्मदविषाव
 यमिति क्षाभ्यामायने त इति च हूवं ऊरैरपाद्य मप किं त्विष
 मपत्त्या मपोरपः। अपामार्गत्वं मस्मदपदुःष्वप्यं सुवेत्यपा॥२॥

मार्जैः शिरसि मार्जयेत् ॥ ३ ॥ अथ दर्शैर्मार्जयेदापो हि ष्ठेति च
 चेन समुद्रज्येष्ठारति सूक्तेनेदमापरति च चेन मास
 प्रतिथीनुश्चार्यत्रिविधं कायिकं चतुर्विधं वाचिकं त्रिवि
 धं मानसं त्रिविधं योगसंनतमिति त्र्यधिदशविधपात
 कनिष्ठतिस्वीयकामानां चोच्चार्यस्नानमङ्करिष्यन्
 तिप्रयोगकलापं संपाद्योदुत्तमं वरुणोति वरुणं संप्रा
 र्थ्य त्वं वान्निमज्यामलकैर्मृद्वदनुलेपयेत् ॥ धान्नीफ
 लजलैर्येषां स्नाने केशाश्च संगताः ॥ तेनराः केशवयांति
 नाशयित्वा कलेर्मलमिच्छतं च सत्यमिति सूक्तेनाथम
 र्षां विधाय तद्विष्णोरिति स्तुतव्ययत्किंचेदमिति च व्या

रुतिजिराचम्यस्त्रां नांगं पिचभ्यो जलं दद्यात् ॥ १॥ अथ स्ना
 नांगं पिच तर्पणं ध्रुवस्तृप्यतु धरन्नापः सोमोऽ न लोऽ नि
 जः प्रत्यूषः प्रज्ञासस्तृप्यतु शब्दः सर्वत्रानुषंगमेति जंक्
 कायस्वाहाऽ ग्यादयो देवताः पृथिव्यादि निरुतानि च
 यं चि ति पिच एां मातामहानां च पिच सव्ये तथाप सव्ये न
 शतर्चादयः कषयः स्तुमंत्वादयः आचायास्तृप्यं चि ति पिच
 एां मातामहानां च पिच वंशो मातृवंशः कंठे न स न कादि म
 नुष्याणां सव्ये ना ब्रह्मस्तं वपर्यं तं जगत्तृप्यत्वि तं जं
 दद्या जीवपिच कस्याप्ये तदुत्तार्य बहिर्निर्गत्य धौ ते वा स
 सी परिधाय केशव संकर्षणादिभिश्चतुर्विंशतिर्मन्त्रैः ॥ ३॥

शुक्लकृष्णपद्मक्रमेण ललाटादिषु द्वादशस्थलेषु तिल
 कान्विधाय माध्याह्निकी संध्यां नित्यं च तर्पणं कुर्यात् ॥ ५ ॥ अ
 थोत्सर्गविशेष इदमाप इत्यंतं पूर्ववत्स्यावकाश इति नृचेनां
 वयोयंतीति नवमिरपनः शो शुचदित्यं बीतमेनदी तम इ
 तितिसृजिरियमददादिति सूक्ते तापोयं व इति सूत्रप्र के
 दोदसाध्याभ्यां सूक्ताभ्यामेतोन्विंमिति नृचेनतरसा इ
 तिसूक्तेन सरस्वती देवयंत इति नृचेन प्रदेवने इति सूक्ते
 नेमं मे गंग इत्याभ्यां त्रायं तमिहेति द्वाभ्यां माजयेत्प्रयोगादि
 माध्याह्निक पर्यंतं समाने सप्तकृषीणां स्थापन प्रतिष्ठा
 जनादिकुर्यात् ॥ ६ ॥ अथ सूर्यसूक्तानि जपेदुदुत्यं चित्रं

देवानां नमो मित्रस्य सूर्यो नो दिव इति च शास्त्रे चोक्तिस्त
 तेन प्रत्येकं रवादिप्रदक्षिण्येन प्रतिदिशं मृद्वोष्ठा निर
 म्य प्राची नावीतीत्यत्रापि रुदिशमीक्षमाणस्ति जान्मृ
 दीत्वा वामं जान्यम्यायुमेर्दिगुणोर्दक्षैरुषा
 न्मधुघ्नं द्रव्यं तैसं वननां तांस्तर्पयेत्ततोयं शोपवा
 ती प्राङ्मुखो यवान्मृदीत्वा दक्षिणं जान्वा अयुमेरु
 जुदक्षैश्च दक्षिणं सिगायमादिनिपंत्युत्तरं तान्यग्यादि देवाश्च
 संज्ञातपर्यं तांश्च तथापसव्येन पितृमातामहादीन् पुरुषांस्त
 र्पयेत् ॥ ७ ॥ अथ ब्रह्मयज्ञः शुचौ देशे दर्शं कृत्वा प्राङ्मुख
 उपविश्य पावित्र्याणि रासीनोस्तनायन्यां तर्गतपवित्र्या
 न्यां करान्यामुतानोधः स्यात्स यो दक्षिणः कर उपर्यवर्त्तं ॥ ४ ॥

पुटीकृत्योपस्थितपादौद्विगं त निरीक्षको जपोष्ठं नो मि
 त्रः स्वस्ति न इदः सुता सोमधुम नमा इ ति द्वे प्रणव हविर्का
 स्ति स्तो व्याहृतिर्गयत्री चोक्ता वेदादिमारभ्य प्रत्यहमध्या
 यमनुवाकं सूक्तं वा ब्राह्मणध्यायं खंडं वा जपेत्प्रणवशान्ति
 रिति त्रिरेके द्वौ त्रींश्चतुरो वा वेदानेवं पठेदं तेशां न इत्याह
 रभ्य गायत्र्यं तं जपेद्विष्टयज्ञात्प्रातराहुतेः पश्चाद्वा वै
 श्वदेवांते वा ब्रह्मयज्ञ इति ॥ ८ ॥ अथ विनायकादित्यां विका
 सर्वकंपडशोपचारैर्विष्णुं मण्डेद्य रं च संसृज्या तो वैश्वदेवः
 यागेर्गृह्योक्तो निरग्नेः शाकलसंवक्ष्यातो नृमिं संस्तुत्या
 ग्निं प्रणयामीत्यग्निं संस्थाप्य तूष्णीं वा त्रिः परिसमुद्यपयुक्ष्य
 सनिधं कृत्वा वैश्वानरस्य सुमता वित्यग्निं संस्तुय संसृज्य

चमाहाव्यहृतिर्द्वितमस्ततश्चेत्यादिपंचप्रजापतयेचस्मि
 ष्टततंहुत्वात्रिःपर्युद्यशेषाव । लिङ्गुरांधात्रेविधात्रेविश्वे
 न्योदेवेभ्यः सर्वेभ्योऽन्तेभ्योऽन्तानां पतयेष्टुहोक्तदेवताभ्य
 उदकसंस्तनमः सर्वत्र ब्रूयादंतेदक्षिणतः पितृभ्यः स्वधा
 यक्षेत्तत्तद्विबलां निर्हरेदिति शाकलः ॥ १॥ अथष्टष्टो
 विविधानतोवात्समिं संस्तुत्यान्वगिरुषसोमग्रमख्यद
 न्वहानिप्रथमोजातवेदाः । अनुसूर्यस्यपुरुत्राचरश्मि
 ननुष्ठावापृथिवीऽज्ञाततथेस्यग्निमाहृत्यष्टष्टोदिवीति
 संस्थापता० सवित्रवरेण्येस्यचित्रामाहुंवृणोऽमुमतिंवि
 श्वजन्मो । यामस्यकृण्वोऽग्निर्हृत्पाता० सहस्रथारंपयसा दु
 महीगां । तस्मवित्रवरेण्यं विश्वानि देवेतितिरु निरुह्यत ॥ ५॥

स्मिन्तन्ना वन्नं श्रपयित्वा यदक्षीयान्तदेव उडु क्रुयादिति श्रुतेः
 परिसमुद्यन्निस्त्रिपयुक्त्यसामिन्तवाञ्छु एरोस्वाहा प्रजा
 पतयेष्ट्याभ्यः कश्यपायानुमतयेस्विष्टकृते च म्याहाशब्दः
 सर्वत्र त्रिपयुक्तयेत् ॥ १० ॥ इत शेषाश्च लीनादुरेत्यर्जन्याय
 नमो ह्यः पृथिव्यै चेतिस एकेवा रिधान्ने विधान्ने वायवे
 च प्राच्यादिदिक् प्राच्येदिशे दक्षिणायेदिशे प्रतीच्येदिशे
 उदीच्येदिशे वायु बलेरुपरि ब्रह्मणे मध्यतो त रिक्वायस्त
 र्याय प्राक् संस्थं विश्वे न्यो देवे न्यस्त पुनरतः सर्वे न्यो देवे न्य
 स्त योरुत्तरतः पश्चादुपसेत्तानां पतये प्राक्या दक्षिणतः
 पितृभ्यो नितये वायवे यक्ष्मैतत् इति पात्रां निर्येजयेन्नाग्नेः
 प्रवासे पाके सत्येष विधिर्न पचेदात्मन इति निषेधात्केचि

6
 दशताम्ररपत्नीकस्येषविधिरित्याहुर्बह्वर्तिहरेष्टन्यःश्च
 पचेन्योवयोन्यः नमिन्य इति नमः सर्वन्नक्षयादं नेथनित्य
 आहं प्रत्यहं निर्वपेत् ॥११॥ अथ नोजनविधिर्नोजनशाखायां
 गत्वानित्यं प्राप्नुस्वः श्रुतः प्रत्यहं स्वः सत्यकामः उदङ्मुखो
 यशोतिः शीघ्रं दक्षिणमुखो जीवन्मातृ कवर्जं सदापा
 स्वेष्टाप्रपीठायिष्ठितः सन्तुजीतचतुः कोणं त्रिकोणं मंडलं
 न्युद्धर्तव्यं यथावरं नत्वा नस्तुतिं पिबुनित्यादिकं संज
 प्य सत्यं चर्तेनेत्यन्नं संप्रोक्ष्य प्रातस्तृते सायं नृपतये नृव
 तपतये नृतानां पतय इति नमो तैस्त्रिभिर्मन्त्रैस्त्रीन्वलीनि
 हरेस्त्यक्तः पूर्वंपावदन्तोपस्तरणमसि स्वाहेत्याचम्य
 षट्प्राणकुतीर्मुखे जुहुयादन्नमस्तस्मै रूपंध्यायेत् ॥६॥

नीहस्तचापत्यादिरहितः॥१२॥ प्राणायामनायव्यानायोदाना
 यस्तमानायपरमात्मनेस्वाङ्गान्तैः परमन्त्रैः सप्रणवैर्ग्रामेदन्तैर
 नुपस्पृशंस्तर्जनीमध्यमांगुष्ठैः प्रथमां मध्यमां नामिकां गुष्ठे द्विती
 यां कनिष्ठानामिकां गुष्ठे तृतीयां तर्जनीवर्जं चतुर्थी सर्वज्जिरं
 गुलीभिः पञ्चमी तथैव षष्ठी जुहुयात्तोनंत्यत्का सर्वस्मादन्न
 शेषादन्नमादायामृतापिधानमसिस्वाहेत्याचमनेनान्नमनग्रं
 विधायोदकशेषसंयुक्तमिदमन्नमुष्टिष्ठनागधेयेत्यस्तिमन्त्रे
 एनिक्षिपेद्रोरवेपुण्यनिलयेपद्माब्जनिवासिनां॥ प्राणिनां स
 र्वन्तानामक्षय्यमुपतिष्ठत्विति वा तस्मादेशादवस्त्यगधूष
 शलाकादिभिर्मुखं संशोधयेत्॥१३॥ ननार्यादर्शने श्रीयान्न
 नार्यय सहस्रसंध्ययोर्नमध्याह्ने नार्धरात्रे नायज्ञोपवीतानार्द्रशि
 रानार्द्रवासानशयानो नाकाशे न तान्ना नने नमिन्ननाज

नेन लोहे नमः नमये प्राक् ~~इव रूपमभीयान्~~ मध्ये कठिनमं तेऽवा
 श्रीः स्यान्ननिः शेषमन्यत्र दृत्तपासदधिसक्तुपललमधुन्यः सा
 ध्यात्रां तोरुदयेति नमः श्य जपे छं नो नवेति दृचमिद्रांश्चिच्यवन
 शर्याति म्रुकं न्यास्मरेत्ततो मुखशुद्धं कुर्यादिति नमः सुयज्ञा
 चायाय नमः शौनकाय नमः शौनकाय ॥१४॥ इति विवेदिना
 रायणवीस्वीतं स्वाचारचक्रदर्शिपरिशिष्टं समाप्तं ॥ ॥ ति

२४

धर्म